

Gra Rueb en haar Indische familiepenningen

Penningen in opdracht van particulieren vervaardigd door bekende medailleurs in de afgelopen eeuwen, zijn ruimschoots bij verzamelaars bekend. Door Van Loon (Gerard van Loon (1683-1758), Dirks (Mr. Jacob Dirks (1811-1892) en Zwierzina (W.K.F. Zwierzina (1862-1942) zijn een groot aantal van deze historie- en familiepenningen tot en met de 19e eeuw beschreven. Minder bekend zijn de portret- en familiepenningen uit de 20e eeuw, die een relatie hebben met Nederlandsch-Indië.

In dit artikel willen we er twee bespreken die gemaakt zijn door Gra Rueb en die gerelateerd zijn aan Indië en aan de familie van de maakster. Aanleiding voor dit artikel is dat auteur en "Indië-verzamelaar" Ad Lansen recentelijk een door haar vervaardigde penning heeft gekocht. Voor achtergrond informatie heeft hij zich toen gewend tot Hans Rueb die het werk van zijn tante inventariseert.

Deze combinatie levert een artikel op over Gra Rueb, een familiegeschiedenis en twee Indische penningen: het jubileum van de suikerfabriek Tjebongan met zijn stichter G.F. Enger en Mr. A.J.E.A. Bik, eerste voorzitter (en peetvader) van de Vereniging "Oranje-Nassau Museum". Achtergrond informatie over beide penningen is lastig te vinden omdat ze niet vermeld worden in de moderne penningliteratuur.

Gra Rueb (opname 1957)

Gerharda Johanna Wilhelmina (Gra) Rueb (Breda 1885 – Den Haag 1972) heeft haar arbeidzame leven in Den Haag doorgebracht. Haar beroep was reliëfkunstenaar, beeldhouwster en medailleur en daarnaast tekende ze veel. Zij moest van haar werk leven en belangrijk daarvoor was een netwerk van potentiële klanten. Bij de start van haar loopbaan had ze dat voor een deel "meegenomen" uit haar ouderlijk milieu die tot de sociale bovenlaag van Breda behoorde. Den Haag was een goede

plek om opdrachtgevers te vinden en had een bloeiend kunstenaarsleven. Zo kwam Gra in het interbellum in Den Haag terecht en daarmee ook in het Indische circuit.

De uitgebeelde personen op de twee penningen, Enger en Bik, komen uit de familie/kennissen kring. Haar oudere broer Christoffel trouwde in Jogjakarta met C.J.C. Engelberts, een dochter van E.C.W. Engelberts en Marie Enger. En via Marie was een eerste lijn gelegd naar de suikerfabriek Tjebongan. Haar vader was van 1880 tot 1904 "superintendent" van de fabriek en haar moeder een dochter van G.F.Enger, de stichter van de fabriek.

Een tweede lijn gaat via de familie Romswinkel uit de vriendenkring van tante. Zij heeft rond 1915 een penning gemaakt van de kinderen Annie en haar zusje Lotte. Door de vriendschap tussen Gra en de familie Romswinkel kwam haar jongere broer Coen in contact met de familie en daarmee met zijn toekomstige bruid, Annie. Coen trouwde met Anna Maria Romswinkel. De moeder van Annie was Wilhelmina Adèle Betsy Enger en zij was een andere dochter van G.F. Enger. Annie was dus een kleindochter van G.F. Enger.

Eenzijdige bronzen penning, diameter 120 mm

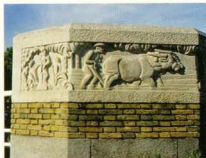
De broers trouwden dus via de vrouwelijke lijn in de familie Enger. En Bik dan? Een andere dochter van G.F. Enger was Adrienne Henriette Enger. Zij trouwde met Adrianus Johannes Emanuel Arnold (Jan) Bik. Bik werd door zijn huwelijk dus

lid van de familie Enger. Bik was daarmee een oom van de gebroeders Rueb. Bik zal Gra ongetwijfeld gekend hebben. Enger was echter al overleden voordat Gra naar Den Haag verhuisde en "beeldhouweres" werd.

Tot zo ver de relaties tussen de afgebeelde personen op beide penningen. Er zijn meer aan Indië gerelateerd werken van Gra. In begin jaren '20 maakte Gra reliëfs (waarschijnlijk naar ontwerp van de kunstenaar W.O.J. Nieuwenkamp) voor de vestiging van de Handels Vereniging Amsterdam in Soerabaja, die in 1925 geopend werd.

In 1927 maakte Gra een borstbeeld in marmer van Mr. J.H. Ramaer, directeur "Boniso" geplaatst in Soerabaja. Ramaer zou ook ver weg familie van Gra worden. In 1928 maakte Gra een plaquette van G.F. Enger jr., toentertijd administrateur van de fabriek. Die plaquette werd op Java vermoedelijk op de fabriek geplaatst maar is nog niet teruggevonden.

Tenslotte in 1939 de bruggenhoofden van de Javabrug in Den Haag die elk de teelt van en de handel in rijst, thee, koffie en suiker verbeelden.

De Javabrug in Den Haag

In de tweede wereldoorlog werd de brug afgebroken, omdat het gebied waarin de brug lag (Benoordenhout) door de Duitse bezetter tot spergebied werd verklaard. De beeldhouwwerken werden weggehaald, opgeslagen en na de bouw van een nieuwe brug in de jaren 1949/1950 weer teruggeplaatst.

Gra mocht dan wel bekend staan als beeldhouwster, zelf heeft zij nooit in steen gehakt. Deze bruggenhoofden zijn gemaakt door Georg (Adam) Graff naar ontwerpen van Gra.

PENNING HALVE EEUWFEST SUIKERFABRIEK "TJEBONGAN" JUNI 1929

Voorzijde

Borstbeeld van Gerardus Frederik Enger Sr., de stichter van de suikertabrick, iets naar rechts gewend. Gesigneerd G.J.W.Rueb, boven de rechterschouder.

Keerzijde

Vijftigregelig opschrift binnen een krans van elkenbladeren, met strik onder. G.F. Enger Sr. / Stichter / der Suikertabrick / "Tjebongan" / 1879 I JUNI 1929

Bijzonderheden

Uitvoering in brons, gladde rand, diameter 60 mm.

Het jaar van uitgifte is mogelijk 1929 naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van de fabriek. De fabriek zou dan de opdrachtgever van de penning kunnen zijn geweest.

Uit de nalatenschap van Enger wordt in 1909 wordt de "Vereeniging Familiefonds Enger-Meijer Timmerman Thijssen" opgericht, met als doel ondersteuning van hulpbehoevende leden van de familie. Deze vereniging bestaat nog steeds. In het archief van de vereniging is geen informatie over deze penning gevonden.

Maar toch is het ook mogelijk dat zij opdrachtgever is geweest, omdat veel leden van de vereniging een penning bezitten. Het zou dan een herinnering aan de grondlegger van de vereniging kunnen zijn. Opvallend is echter onbekend, mogelijk enkele tientallen. De krans op de achterzijde doet vermoeden dat de penning geslagen is bij De Stichtsche Fabriek van Zilverwerken, Utrecht.

Familiehistorie G.F. Enger sr.

De vader van G.F. Enger sr. was Carel Friedrich Enger, geboren op 20 november 1793 in Brunswijk, Duitsland. Hij ging, wat gebruikelijk was, op vrij jonge leeftijd naar Indië en meldde zich aan bij het Nederlandsch Indisch Leger. In 1817 was hij in Gouvernementsdienst als opziener bij de koffiecultuur met als standplaats Patjitan (midden Java). In deze functie ging hij vervolgens naar Djokja.

Hij behoorde in deze functie tot de plaatselijke groep notabelen met onder andere: de Resident, de assistent-resident en de Transtator. In 1828 trouwt hij in Semarang met een Rotterdamse, tijdens dit huwelijk krijgen ze drie kinderen; twee zoons en een dochter. Hij overlijet in 1860 in Jogjakarta.

Een van zijn zoons, geboren in Semarang in 1830, is de op de penning vermelde stichter van de suikertabrick Tjebongan, G.F. Enger sr. en mede grondlegger van de suikerplantages in de Javaanse Vostenlanden. Hij was bekend als landhuurder (lees: concessiehouder) in het Gewest Djokja.

Molenmachine, Hanid en Leng Dusseldort, Molen 30 x 60, inlaatzijde, van de suikertabrick Tjebongan (Fotocollectie Wilton Fjenaar).

In 1878 werd op Tjebongan besloten over te gaan van de indigocultuur naar de suikercultuur. Daarvoor werden twee fabrieken gebouwd: een op Tjebongan en een op Tegal-Waroe, gezamenlijk met hun zwager de heer Soesman.

Hij trouwde met Meijer Timmerman Thijssen en zij kregen 13 kinderen. Op latere leeftijd verhuist het echtpaar naar Nederland waar hij in 1908 op 78-jarige leeftijd in Den Haag overleed.

De leiding van de fabriek werd in de jaren rond zijn overlijden gevoerd door Blok (zie volgende penning) en later werd G.F. Enger jr., zoon van senior, administrateur van Tjebongan. In 1929 was de onderneming Tjebongan gegroeid van ca. 1500 bouws bij de start tot 1950 bouws, met een areaal productie van 360.000 picol (1 bouw is ca. 0,7 ha. en een picol is ruim 30 kilo).

UI HET NIEUWS VAN DEN DAG VOOR NEDERLANDSCH INDIË 3 juni 1909

JUBILEUM VAN EEN SUIKER - FABRIEK

De suiker-fabriek Tjebongan, nabij Djokja, herdacht onder groote belangstelling het vijftig-jarig bestaan van de instelling.

Des ochtends had een receptie plaats in de administrateurs-woning waar gesproken werd door den heer Hombrink, chef van de "Internationale Organisatie" (Hoofdagent der Internationale Crediet- en Handelsvereniging Rotterdam in Nederlandsch-Indië) te Samarang, en daarna door den heer Enger, administrateur van Tjebongan, en den Gouverneur van Djokja.

Laatstgenoemde spreker schetste de groote verdiensten van den heer Enger, en deelde mede dat de Regeering hem had benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau, als blijk van verdienste voor dit lid der maatschappij, die ook zeer veel gedaan heeft ten bate van de Inlandsche bevolking, hetgeen blijkt uit de stichting van het Enger-hospitaal ter gelegenheid van dit gouden jubileum. Nog voerden het woord de heer van der Linde, administrateur van een naburige onderneming en de Regent van Sleman, die veertig jaar in de omtrek van Tjebongan Regent is geweest. Des avonds had in de schitterend verlichte fabriek een zeer geslaagd feest plaats, dat werd bijgewoond door de Gouverneur, den Sultan en den Pao-koe Alam. (Aldus seint Aneta uit Djocaja)

MATARAM

BARAKAT VOOR TIJEBONGAN

1879 S.E. TJEBONGAN 1929

Small text at the bottom of the newspaper clipping, likely a continuation of the article or a list of names.

Uit: DAGBLAD VOOR ZUID-MIDDEN JAVA "MATARAM" 1 juni 1929 Extra uitgave

"Een aardig moment was 't toen de beide Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, de heeren E. Chs. Van de Linde en Lyudert, inspecteur van den Pandhuisdienst, hun Officier het saluut brachten" ...

"Na een kleine rondgang door de fabriek kwamen nu de twee eerste lorries aanrijden. Z.H. de sultan legde de eerste rietstengels, versierd met een oranjeband, op den carrier, de Gouverneur en de ander aanwezigen volgden, het transportwaagstuk werd vrij snel opgelost, langzaam maar zeker naderde de stengels de malens, de [vijftigste] campagne zette in en met belangstelling werden de eerste rietstengels op hun weg door de malens gevolgd. Suiker maken bleek toch eigenlijk vreeselijk eenvoudig! Dan stopte de fabriek en Wongsokario, smid-stoommandoer, Prawirosetiko, mandoer en Karidimedjo, smid-stoommandoer, werden voorgeroepen. Alle drie hebben vijftig jaren dienst op de onderneming en als belooning voor deze prestatie werd hun de Zilveren Ster van Trouw en Verdienste uitgereikt met een toepasselijk woord, dat niet nalaat grooten indruk op de drie getrouwen te maken. Een driewert hoera voor deze eenvoudige menschen met 50 jaren dienst op eenzelfde onderneming werd door de aanwezigen geuit, terwijl resident Westra den gedecoreerden het Zilveren Kruis op de borst speelde.

De gedecoreerden Wongsokario, Karidimedjo en Prawirosetiko

Zilveren Ster van Trouw en Verdienste

Uit: UTRECHTS NIEUWSBLAD vrijdag 21 juni 1929

OPENING VAN HET ENGER HOSPITAAL

De officiële opening heeft plaats gehad van het Enger hospitaal, dat gesticht is ter gelegenheid van het vijftig jarig bestaan van de suikerfabriek Tjebongan, ten bate van de inlandsche bevolking, wonende in het areaal van de stichtende fabriek. Bij de plechtigheid waren aanwezig de Gouverneur, de Sultan en verder Europeesche ambtenaren van het BB. Het woord werd gevoerd door de heer Hombrink, vertegenwoordiger van de directie en de Gouverneur.

Het Enger-ziekenhuis

PENNING Mr. A.J.E.A. BIK 75 JAAR

Voorzijde

Borstbeeld van A.J.E.A. Bik, naar rechts gewend.
Gesigneerd: G.J.W. Ruëb, boven de rechterschouder.

Keerzijde

Binnen een gestileerde lauwerkrans van rijstaren en bladeren een tweeregelig opschrift: Mr. A.J.E.A. Bik / AET.LXXV. (AET LXXV betekent: op de leeftijd van 75 jaar)

Bijzonderheden

Deze penning is geslagen ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag in 1930. Uitgevoerd in brons, diameter 60 mm. Producent en slogoantal zijn onbekend.

Het Geldmuseum in Utrecht bezit twee exemplaren en het Museum Beelden aan Zee, Den Haag heeft er één in een doosje met de opruk Hhu.

Het portret op deze penning is ook gebruikt voor een plaquette wegens zijn verdiensten als voorzitter "Der Vereeniging Oranje-Nassau Museum".

Familiehistorie A.J.E.A. Bik

Adrianus Johannes Emanuel Arnold (Jan) werd geboren in 1855 te Sindanglout, West-Java bij Chirebon. Een beroemde voorvader van hem was Pieter Albert Bik, Opperkoopman, die van november 1842 tot eind oktober 1845 op de handelspost Dejima-Nagasaki in Japan, verbleef.

Jan Bik kwam in 1861 naar Nederland, studeerde rechten in Utrecht waar hij ook promoveerde in 1879. Hij trouwde met Adrienne Henriette Enger. Hij was politiek actief als gemeenteraadslid in Den Haag. Van 1913 tot 1925 was hij voorzitter van de VVV te 's-Gravenhage.

Ondanks dat hij op 6-jarige leeftijd Indië verliet en nooit is teruggekeerd, waren er veel relaties met Nederlandsch-Indië. Hij heeft niet alleen voor de suikerfabriek

Tjebongan gewerkt, maar was ook 25 jaar directeur van de "Maatschappij tot exploitatie van Rijstlanden Michiels Arnold" Cultuur- en Handelsmaatschappij" te Amsterdam. Een bedrijf dat hij met zijn oudoom deelde.

Deze maatschappij werd in 1887 opgericht en exploiteerde rubber- en theeplantages en een rijstpellerij op Java. In 1937 omvatten deze plantages ca. 107.200 hectare. De maatschappij was tot 1957 in bedrijf.

De heer Bik is diverse keren onderscheiden. Hij was o.a. Officier in de Orde van Oranje Nassau, wegens bijzondere verdiensten jegens de samenleving, aan hem verleend voor zijn jaren lange voorzitterschap van de vereniging "Oranje-Nassau Museum", thans Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau (GVON). Sinds 1977 is de collectie van dit Museum in bruikleen overgedragen aan de Staat der Nederlanden en in het Nationaal Museum Paleis Het Loo, Apeldoorn ondergebracht.

Orde van Oranje-Nassau officier

Hij was ook "Chevalier de la Legion d'Honneur" van Frankrijk. Deze onderscheiding wordt uitgereikt voor buitengewone verdiensten verleend aan de Franse natie op militair of burgerlijk gebied. Deze onderscheiding staat in Frankrijk en daar buiten in hoog aanzien.

Chevalier de la Legion d'Honneur

Mr. Bik heeft deze onderscheiding ontvangen voor zijn maatschappelijke verdiensten in de relatie Nederland-Frankrijk en voor zijn bemoeienissen met in Frankrijk gehouden internationale- en koloniale tentoonstelling.

Hij was Ridder in de Leopoldsorde van België. De eerste en oudste Belgische orde ingesteld in 1832 door koning Le-

Frankrijk, Chevalier de la Legion d'Honneur

opold I. De orde bestaat uit een burgerlijke en militaire afdeling, hij ontving die voor burgerlijke, uitzonderlijke, verdiensten.

Hij was ook Officier in de Orde van de Academische Palmen, een in 1808 door keizer Napoleon ingestelde onderscheiding.

Officier d'Academie: uitgevoerd in zilveren takken, bevestigd aan een paars lint.

En tenslotte de onderscheiding waar hij vermoedelijk het meest trots op is geweest: op 15 juni 1929 de Erepenning

van Kunsten en Wetenschappen in goud als blijk van waardering voor zijn verdiensten jegens de openbare verzameling van de Vereniging "Oranje-Nassau Museum", de zogenoemde Museummedaille.

A.J. Lansen en H. Rueb

A.J. Lansen e-mail: gjlansen@calway.nl
H. Rueb e-mail: hansrueb@grarueb.nl

Met dank aan: de heer Johan Mevius, Mevius Numisbooks Int. B.V., Vriezenveen; de heer Peter Reekers, Munthandel Reekers, Amsterdam; Joost Rueb.

Referenties/literatuur

- Nationaal Archief Ministerie van OCW.
- Nationaal Archief, Den Haag, 2.21.024: Collectie Bik 1789 - 1946.
- Stadsarchief Amsterdam.
- KITLV/journals.nl.
- Tijdschrift Neerlandia, jaargang 22 - 1918.
- NNBW deel 8.
- Het Vaderland 8-3-1931.
- Het Vaderland 12-6-1931.
- Het Vaderland 9-7-1931.
- Utrechts nieuwsblad 21-6-1929.
- Gedenkschrift: Dr. E.C. Godee-Molsbergen: 1887-23 juli-1937: "SHV Michiels Arnolds".
- Dagblad voor Zuid-Midden Java "Mataram", extra blad 1 juni 1929(Extra nummer 50 Jaar S.F. Tjebongan)
- Websites: www.onderscheidingen.nl en www.grarueb.nl
- Jaarboek v.d. Mij. Der Ned. Letterkunde 1941.
- Nederlands Patriciaat, 48^e jaargang ('s-Gravenhage, 1962).
- Ganzinga, Annemieke. *Jo Schreve-Uzerman* - een impressie van het leven van een beeldhouwster en haar tijd(genotes) (afstudeerscriptie UVU, 2009).
- Terwen Pier, Hakken: "meer transpiratie dan inspiratie. G.A. Graff in de Haagse wereld van beeldhouwers", in *Die Haghe Jaarboek* (2004).
- Verbrugge, Bart D. *Tegelttableaux en bouwbaarwerk van De Porceleyne Fiest*(Delft, 1984).
- Veith, Cornelis. *De beeldhouwers Gra Rueb* ['s-Gravenhage, 1946].